

בְּשֵׁם ה', אֵל עֹלָם (בראשית כא, לג).

הט-לבי, אל-עֲרוֹתֶיךָ; וְאֵל אֵל-בָּצַע (תהילים קיט, לו).

סֵפֶר אֶחָד עָשָׂר וְהוּא סֵפֶר נִזְקִים

הַלְכוֹתָיו חֲמֵשׁ, וְזֶה הוּא סְדוּרָן: הַלְכוֹת נִזְקֵי מָמוֹן, הַלְכוֹת גְּנֵבָה, הַלְכוֹת גְּזֻלָּה וְאַבְדָּה, הַלְכוֹת חֹבֵל וּמִזִּיק, הַלְכוֹת רוֹצֵחַ וּשְׁמִירַת נַפֶּשׁ.

הַלְכוֹת נִזְקֵי מָמוֹן. יֵשׁ בְּכָלֶלָן אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פֶּרֶטֶן: (א) דִּין הַשּׁוֹר; (ב) דִּין הַהֶבְעֵר; (ג) דִּין הַבּוֹר; (ד) דִּין הַהֶבְעֵרָה.

הַלְכוֹת גְּנֵבָה. יֵשׁ בְּכָלֶלָן שִׁבְעַת מִצְוֹת שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְחֲמֵשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֶּרֶטֶן: (א) שְׁלֹא לְגַנֹּב מָמוֹן; (ב) דִּין הַגֵּנֵב; (ג) לְצַדֵּק הַמֵּאֲזָנִים עִם הַמִּשְׁקָלוֹת; (ד) שְׁלֹא יַעֲשֶׂה עוֹל בַּמִּדּוֹת וּבַמִּשְׁקָלוֹת; (ה) שְׁלֹא יִהְיֶה לָאָדָם אֶבֶן וְאֶבֶן אֵיפָה וְאֵיפָה, אֵף עַל פִּי שְׂאִינּוֹ לֹקַח וְנוֹתֵן בָּהֶן; (ו) שְׁלֹא יִסִּיג גְּבוּל; (ז) שְׁלֹא לְגַנֹּב נַפְשׁוֹת.

הַלְכוֹת גְּזֻלָּה וְאַבְדָּה. יֵשׁ בְּכָלֶלָן שִׁבְעַת מִצְוֹת שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְחֲמֵשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֶּרֶטֶן: (א) שְׁלֹא לְגַזֹּל; (ב) שְׁלֹא לַעֲשֹׂק; (ג) שְׁלֹא לַחְמֹד; (ד) שְׁלֹא לְהִתְאַוּת; (ה) לְהָשִׁיב אֶת הַגְּזֻלָּה; (ו) שְׁלֹא יִתַּעַלֵּם מִן הָאַבְדָּה; (ז) לְהָשִׁיב הָאַבְדָּה.

הַלְכוֹת חֹבֵל וּמִזִּיק. מִצְוֹת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא דִּין חֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ אוֹ מִזִּיק מִמּוֹן חֲבֵרוֹ.

הַלְכוֹת רוֹצֵחַ וּשְׁמִירַת נַפֶּשׁ. יֵשׁ בְּכָלֶלָן שִׁבְעַת עֲשָׂרָה מִצְוֹת שִׁבְעַת מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְעֶשְׂרֵת מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֶּרֶטֶן: (א) שְׁלֹא לְרַצֵּחַ; (ב) שְׁלֹא לְקַח כֶּפֶר לְנַפְשׁ רוֹצֵחַ, אֲלֹא יוֹמֵת; (ג) לְהַגְלוֹת הַרוֹצֵחַ בַּשָּׂגָה; (ד) שְׁלֹא לְקַח כֶּפֶר לְמַחֲיֵב גְּלוֹת; (ה) שְׁלֹא יוֹמֵת הַרוֹצֵחַ כְּשִׁירָצֵחַ, קֹדֶם עֲמִידָה בַּדִּין; (ו) לְהַצִּיל הַנֶּרְדָּף בְּנַפְשׁוֹ שְׁלֹרֹדֶף; (ז) שְׁלֹא לַחוֹס עַל הַרוֹדֶף; (ח) שְׁלֹא לַעֲמֹד עַל דָּם; (ט) לְהַפְרִישׁ עָרֵי מִקְלָט וּלְכוֹן לָהֶם הַדֶּרֶךְ; (י) לַעְרֹף אֶת הָעֶגְלָה בַּנֶּחֱל; (יא) שְׁלֹא יַעֲבֹד בְּאוֹתָהּ קֶרֶקַע וְלֹא תִזְרַע; (יב) שְׁלֹא לָשִׁים דָּמִים; (יג) לַעֲשׂוֹת מַעֲקָה; (יד) שְׁלֹא יִכְשִׁיל תָּמִים בַּדֶּרֶךְ; (טו) לְפָרֵק עִם מִי שֶׁנִּכְשַׁל בַּדֶּרֶךְ; (טז) לְטַעֵן עִמּוֹ; (יז) שְׁלֹא יִנִּיחֵנוּ בַּדֶּרֶךְ נִבְהֵל בְּמִשְׁאוֹ וַיִּלָּךְ לוֹ.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, שֵׁשׁ וּשְׁלוּשִׁים מֵהֶן שֵׁשׁ עֲשָׂרָה מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה.

הַלְכוֹת נִזְקֵי מָמוֹן

יֵשׁ בְּכָלֶלָן אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פֶּרֶטֶן: (א) דִּין הַשּׁוֹר; (ב) דִּין הַהֶבְעֵר; (ג) דִּין הַבּוֹר; (ד) דִּין הַהֶבְעֵרָה. וּבִאֹר מִצְוֹת אֵלוֹ בְּפָרְקִים אֵלוֹ.

הלכות נזקי ממון פרק א

א. כל נפש חיה שהיא ברשותו שלאדם שהזיקה הפעלים חיבין לשלם, שהרי ממונם הזיק: שנאמר "כי-יגף שור-איש את-שור רעהו . . ." (שמות כא, לה); אחד השור ואחד שאר בהמה חיה ועוף, לא דבר הכתוב בשור אלא בהווה.

ב. וכמה משלם: אם הזיקה בדברים שדרכה לעשותם תמיד, כמנהג ברייתה כגון בהמה שאכלה תבן או עמיר, או שהזיקה ברגלה בדרך הלוכה חייב לשלם נזק שלם מן היפה שבנכסיו, שנאמר "מיטב שדהו ומיטב כרמו, ישלם" (שמות כב, ד).

ג. ואם שנת ועשת מעשים שאין דרכה תמיד לעשותם, והזיקה בהן, כגון שור שנגח או נשך חייב לשלם חצי נזק מגוף המזיק עצמו, שנאמר "ומכרו את-השור החי, וחצו את-כספו" (שמות כא, לה).

ד. פיצד: שור שווה מנה שנגח לשור שווה עשרים, והמיתו והרי הנבלה שווה ארבעה בעל השור חייב לשלם שמונה, שהוא חצי הנזק; ואינו חייב לשלם אלא מגוף השור שהזיק, שנאמר "ומכרו את-השור החי" (שמות כא, לה). לפיכך אם המית שור שווה עשרים לשור שווה מאתיים, והנבלה שווה מנה אין בעל הנבלה יכול לומר לבעל החי תן לי חמשים, אלא אומר לו הרי שור שהזיק לפניך קחהו ולך: אפלו אינו שווה אלא דינר. וכן כל כיוצא בזה.

ה. העושה מעשה שדרכו לעשותו תמיד, כמנהג ברייתו הוא הנקרא מועד. והמשנה ועשה מעשה שאין דרך כל מינו לעשות פן תמיד, כגון שור שנגח או נשך הוא הנקרא תם. וזה המשנה אם הרגל בשנויו פעמים רבות, נעשה מועד לאותו דבר שהרגל בו: שנאמר "או נודע, כי שור נגח הוא" (שמות כא, לו).

ו. חמשה מעשים תמים יש בבהמה אם הועדה לאחד מהן, נעשית מועדת לאותו מעשה; ואלו הן הבהמה אינה מועדת מתחלתה לא לגח, ולא לגף, ולא לשך, ולא לרביץ על כלים גדולים, ולא לבעט. ואם הועדה לאחד מהן, הרי זו מועדת לו. אבל השן מועדת מתחלתה לאכל את הראוי לה, והרגל מועדת מתחלתה לשבר בדרך הלוכה, והבהמה מועדת מתחלתה לרביץ על פכין קטנים וכיוצא בהם ולמעך אותן.

ז. חמשה מיני בהמה מועדין מתחלת ברייתן להזיק, ואפלו הן תרבות; לפיכך אם הזיקו או המיתו בנגיחה או בנשיכה ודריסה וכיוצא בהן, חייב נזק שלם. ואלו הן הזאב, והארי, והדב, והנמר, והברדלס. וכן הנחש שנשך הרי זה מועד, ואפלו היה תרבות.

ח. כל מועד משלם נזק שלם מן היפה שבנכסיו, וכל תם משלם חצי נזק מגופו. במה דברים אמורים, בשנכנסה הבהמה לרשות הנזק והזיקתה. אבל אם נכנס הנזק לרשות המזיק, והזיקתהו בהמתו שלבעל הבית הרי זה פטור על הכל: שהרי הוא אומר לו אלו לא נכנסת לרשותי, לא הגיע לך הזק; והרי מפרש בתורה "ושלח את-בעירה, ובער בשדה אחר" (שמות כב, ד).

ט. הזיקה ברשות הרבים, או בחצר שאינה שלשניהן לא

למזיק ולא לנזק, או בחצר שהיא שלשניהן והרי היא מיחדת להניח בה פרות ולהכניס לה בהמה כגון הבקעה וכיוצא בה אם בשן ורגל הזיקה כדרךה, הרי זה פטור: מפני שיש לה רשות להלך בכאן, ודרך הבהמה להלך כדרךה ולאכל ולשפר כדרך הלוכה. ואם נגחה או נגפה או רבצה או בעטה או נשכה אם תמה היא, משלם חצי נזק; ואם מועדת, משלם נזק שלם.

י. היתה החצר שלשניהן מיחדת לפרות, לא להכניס לה בהמה, והכניס לה אחד מן השתפין בהמתו, והזיקה חייב, אפלו על השן ועל הרגל. וכן אם היתה מיחדת לבהמה לשניהן, והיה רשות לאחד מהן בלבד להכניס לה פרות, והזיקה פרותיו חייב, אף על השן ועל הרגל.

יא. שלושה אבות נזקים בשור הקרן, והשן, והרגל. תולדות הקרן נגיפה, נשיכה, רביצה, בעיטה. תולדות השן אם נתחככה בכותל להניתה, והזיקה פרות בחפוכה; וכן אם טנפה פרות להניתה. תולדות הרגל הזיקה בגופה דרך הלוכה, או שהזיקה בשערה דרך הלוכה, או שפשפשה בזנבה, או באפף שעליה, בפרמביה שבפיה, בזוג שבצוארה; וכן חמור שהזיק במשאו בשעת הלוכו, ועגלה המושכת שהזיקה בשעת משיכתה: כל אלו תולדות הרגל הן, וברשות הרבים פטורין, וברשות הנזק משלמין נזק שלם.

יב. פשפשה בזנבה פשפוש רב שאינו דרפה תמיד, והזיקה ברשות הרבים, או שפשפשה בגיד שלה ברשות הרבים, והזיקה פטור; ואם תפס הנזק, גובה חצי נזק ממה שתפס שזה הדבר ספק הוא אם אלו תולדות הקרן שחייב עליה ברשות הרבים, או תולדות הרגל שפטור עליה ברשות הרבים כמו שבארנו.